

Informació bibliogràfica

Biblioteca Rosa Sensat

39

La mestra Rosa Sensat

R O S A
S E N
S A T

La mestra Rosa Sensat

La meitat del camí

«La societat es transforma, i a mesura que sorgeixen nous ideals de vida, l'escola ha de modificar les seves tendències per tal d'adaptar-se a les necessitats del present i a les que es dibuixen en els horitzons de l'esdevenidor»

Rosa Sensat i Vilà

És el 3 de maig de l'any 1918. El matí és diàfan, i el sol càlid il·lumina la ciutat de Barcelona que, des de Montjuïc estant, emana un brogit sord com un gegant adormit. Rosa Sensat (1873-1961) escriu en el seu diari: «S'ha mort un peix».

L'atenció de les seves alumnes està avui concentrada en la mort d'un dels «seus peixos», que sura panxa enlaire en l'aquàrium. El diari escolar de Rosa Sensat en recull molts d'aquests fets ocasionals i anecdòtics; els interessos espontanis són matèria primera

per treballar a les aules amb serenitat, esforç i sentit, en una escola que es vol per la vida, i per a la vida.

¿Qui és aquesta dona que es definia com «una mestra pública de la ciutat de Barcelona»? Una mestra d'escola primària que va fer de l'ensenyament una passió personal i un compromís social. Rosa Sensat i Vilà neix al Masnou l'any 1873, filla de Jaume Sensat i Maristany, un capità de corbeta mort quan ella tenia només nou anys, i de Josepa Vilà i Riera, brodadora. Als deu anys Rosa es prepara per a l'examen d'ingrés a la Normal de Barcelona; als 12 se'n va a Barcelona a estudiar Magisteri. Als 15 anys ja és mestra superior i entra a treballar a l'escola municipal del Masnou. Una «noieta no gaire alta, rossa i amb una llarga trena penjant (...) que guanyava 550 pessetes l'any», recorda la filla, Angeleta Ferrer, mestra i, com la mare, de les extraordinàries, en una entranyable entrevista que fa pòrtic a la fascinant i fascinant biografia escrita pel professor González Agàpito, *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola* (Barcelona: Edicions 62/Rosa Sensat, 1989).

Segueix estudiant i treu un parell d'oposicions, renuncia a la de Tivenys i ocupa la plaça de l'escola de pàrvuls a Girona. Després se'n va a Madrid, amb la mare, a la Escuela Central del Magisterio, per treure's el títol de professora de Normals. Torna a l'escola de Girona, fins a l'any 1896, quan obté una plaça d'auxiliar de pàrvuls a Madrid, on tornarà a viure quatre anys.

Segons la seva filla, «aquest període influeix

i marca la trajectòria de la seva carrera i és molt fecund per a la seva formació intel·lectual i la sensibilitat espiritual».

A Madrid va dur una intensa vida cultural, i entrà en contacte amb l'actiu grup de la Institución Libre de Enseñanza, on coneixerà a Francisco Giner de los Ríos i a Bartolomé Cossío.

Amb 25 anys treu la plaça de professora de labors a la Normal d'Alacant, però el 1902 es casa amb David Ferrer, renuncia a la plaça i el matrimoni s'instal·la a Barcelona.

Rosa Sensat treballa tres cursos a l'Escola Sant Martí dels Provençals, i finalment, l'any 1908, passa a l'Escola Pública Unitària de la Diagonal, cantonada passeig de Gràcia, i escriu, en castellà, uns detallats diaris de classe on queda reflectida la seva autoexigència, la passió d'ensenyar i la tensió permanent entre idees i realitat. A finals de l'any 1912, pensionada per la Junta de Ampliación de Estudios, visitarà experiències escolars d'avantguarda a Bèlgica, Suïssa i Alemanya. A Barcelona es relaciona amb l'actiu grup d'educadors i educadores esponsorats, com ella mateixa, per la flamarada noucentista de la renovació cultural, convençuts de la necessitat d'una nova escola com a motor moral del canvi social material i espiritual de Catalunya. El 1914 inicià un dels somnis pedagògics: l'Escola Municipal del Bosc, a Montjuïc, serà la primera escola pública a l'aire lliure i adscrita a les idees de l'Escola Nova. Durant vint anys va ser responsable de la secció de nenes, on va dur a terme una magnífica tasca educativa, basa-

da en senzilles «característiques generals»: respecte envers l'infant i els seus interessos; vitalisme, entès com a vida prop de la natura; importància de la higiene, l'educació física, l'aire i la llum, el joc i el treball; estimació per la bellesa i, finalment, reflexió pedagògica a través del bon sentit en la vida diària, evitant tecnicismes i valorant la persona en la seva integritat.

Rosa Sensat criticà amb duresa la vella escola de «l'erudició verbalista i l'intel·lectualisme infecund», estimulants una tasca prudent però demolidora de tota pràctica o disposició escolar que tingués regustos de l'antiga escola autoritària i repressora.

El seu llibre *Vers una nova escola*, publicat el 1934 és una crònica ulls enrere dels anys i afanys a la «seva» Escola del Bosc, memòria viva dels fets quotidians i també dels pensaments extrets de la pràctica reflexionada.

Una obra escrita en una prosa senzilla, planiana a estones, plena de bellesa espiritual i de veritat pedagògica. En sobresurt el perfil d'una dona tenaç, abocada al compromís professional i amb una ferma voluntat de coherència entre els principis pedagògics i el dia a dia a l'aula. Una dona amb seny, en el sentit exacte que Gabriel Ferrater donaria al tòpic mot: «Seny vol dir experiència que raona sobre si mateixa».

El 1931 arriba la República; el senyor Manuel Ainaud, cap de l'Assessoria de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, proposa a Rosa Sensat de dirigir un gran grup escolar del Patronat Escolar, el Milà i Fontanals, al

cor del districte cinquè, un pati cimentat, 1.200 alumnes i quaranta professors. Un altre món. De primer s'hi nega, però finalment acaba acceptant. Vídua i a un pas de la seixantena, assumeix un repte ingent: fer una escola pública, democràtica, per a tothom i, alhora, d'una gran qualitat. Rosa Sensat defensà amb força el parer, molt discutit llavors, que l'escola pública vol un temps lent i curós, una acuradíssima formació dels ensenyants, i un procés llarg i rigorós d'experimentació abans d'una implantació generalitzada. «Perdre temps per guanyar-ne», deia.

Però va venir la guerra, i acabà com acabà. I va venir també la febrada reaccionària del nacionalcatolicisme, mirant d'enrunar les

realitzacions escolars, les experiències pedagògiques i les institucions educatives arrelades i sostingudes per la Mancomunitat, l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat. Rosa Sensat va ser titllada de «roja y separatista», i no va acceptar de retornar a la seva plaça al centre Milà i Fontanals, ara en mans d'una directora «adicta al nuevo régimen».

Com molts ensenyants, s'hagué de sotmetre als patiments morals d'una tèrbola depuració politicoprofessional, una farsa falangista-clerical perpetrada per una Comisión Superior Dictaminadora de Expedientes de Depuración, que li negà mesquinament diverses vegades una retallada paga de jubilació. Va viure 18 anys més a Barcelona, on va morir, als 88 anys, el primer d'octubre del 1961.

El seu exemple és una part del valuós i amagat tresor educatiu que, al bell mig dels seixanta, Marta Mata i una dotzena de joves mestres més van treure a la llum. Furtivament primer, però després reivindicant obertament les fiblants escoles d'estiu, com una pregona herència, entre d'altres, per a la renascuda renovació pedagògica catalana.

Rosa Sensat digué, abans de retirar-se, que ja s'havia fet «la meitat del camí». L'avui anomenada «Associació de Mestres Rosa Sensat», ha tornat tossudament a refer aquell camí, barrat per la força però mai no oblidat.

Mestres anònims que avui malden per obrir el camí que encara resta: pensar i enlairar una escola pública nova per al segle XXI. Els ideals de Rosa Sensat no són només memòria, també són una brúixola preciosa per a l'avui. I, el que és més important, el seu pensament té una vigència substancial de modernitat, almenys en dues coses. La primera, que insisteix en la gran importància de bastir una escola infantil i primària d'un altíssim nivell. La segona, que dóna a la ciutat un paper privilegiat en la creació d'una nova escola pública lligada a la vida, a les exigències d'una ciutadania democràtica i connectada a les fonts de la coralitat civil, cosa que, certament, no és pas poc.

CAIVANO, Fabrici. «Ciudadans del segle XX». *El País, Quadern de cultura*, 27 de gener del 2000.

«La llibertat és una conquesta a que l'home arriba per mitjà de l'educació i la cultura.»

Rosa Sensat

Rosa Sensat com a autora

Llibres

Les ciències en la vida de la llar. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1923

FH (Sen) SEN*

Les ciències en la vida de la llar. Barcelona: Alta Fulla, 1998 (El calaix de sota; 4)

371.44 SEN

Cómo se enseña la economía doméstica. Madrid: Revista de Pedagogía, 1927 (Publicaciones de la Revista de Pedagogía. Serie metodológica; 10)

FH (Sen) SEN

Curs normal d'ensenyament domèstic per a mestresses. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1921

FH 371. 26 (467.1): 64 CUR

Curs normal d'ensenyament tècnic per a mestresses. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1921

FH 371.26(467.1): 64 CUR

[Malgrat no figura amb el nom, l'autora és Rosa Sensat]

Del vestit i de la seva conservació. Barcelona: Consell de Pedagogia de la Diputació, 192? (Minerva; 22)

FH (Sen) SEN

Discurs de l'acte inaugural del curs 1922-1923. Barcelona: Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, 1922

FH 371.241 SEN

Hacia la nueva escuela. Madrid: Revista de Pedagogía, 1934 (La práctica de la educación activa; 16)

FH (Sen) SEN

Rapport de la directrice et professeur du cours Rosa Sensat présenté au IIIème Congrès d'Enseignement ménager. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1922

FH (Sen) SEN

* Signatura topogràfica per poder localitzar el llibre a la biblioteca.

Vers l'escola nova. Vic: Eumo, 1996 (Textos pedagògics; 34)
371.44 SEN

Viaje pedagógico a Francia, Suiza y Alemania en el año 1911. Memoria presentada al Ayuntamiento de Barcelona por varios maestros públicos. Barcelona: J. Horta impr., 1912
FH (Sen) VIA

Articles

“La enseñanza de la economía doméstica”. En: *Revista de Pedagogía*, nº 8 (agosto 1922), p. 285-295

FH (Sen) SEN

«La enseñanza doméstica en Barcelona». En: *Revista de pedagogía*, núm. 52 (abril 1926), p. 158-164

“La escuela al aire libre”. En: *Revista de pedagogía*, núm. 85 (enero 1929), p. 15-22

“Estudio de los colores”. A: *La vida en la escuela*, nº 6 (junio 1924), p. 43-46, suplement de *Revista de Pedagogía*, nº 30 (junio 1924)

FH (Sen) SEN

“Los estudios de la naturaleza en la escuela primaria”. En: *Revista de pedagogía*, núm. 141 (septiembre 1933), p. 391-396

“Hacia la escuela nueva”. En: *Revista de Pedagogía*, nº 156 (diciembre 1934), p. 543-551

FH(Sen) SEN

“Momentos escolares”. En: *Revista de pedagogía*, núm. 101 (mayo 1930), p. 196-204

“Nuestras clases de párvulos”. En: *Revista de pedagogía*, núm. 128 (agosto 1932), p. 345-349

“Problema d'educació”. En: *Claror*, núm. 2 (juny 1935), p. 34-35
FH (Sen) SEN

“Reflexions sobre el moment actual de la nostra escola pública”. En: *Revista de Psicologia i Pedagogía*, núm. 4 (novembre 1933), p. 406-415

Capítols de llibres

“Escuelas especiales de higiene y economía doméstica. Necesidad de la enseñanza de la higiene infantil en las normales de maestras y en las escuelas de niñas”. En: *1r Congreso Español de Higiene Escolar*. Barcelona: Imp. de Viuda de Francisco Badía Cantenys, 1912, p. 183-193

FH (Sen) SEN

“L’Institut de Cultura y Biblioteca Popular: rapport présenté par Mme. Rosa Sensat”. A: *4ème Congrès International d’Education Familiale*. Louvain: Imp. M. Istaș, 1930, vol. 5, p. 18-21
FH (Sen) SEN

“Rapport de Mme Rosa Sensat”. A: *3ème Congrès International d’Enseignement Ménagère*. Paris: [s.n.], 1922, p. 62-69
FH (Sen) SEN

“Reflexions sobre el moment actual de la nostra escola pública”. En: *Escola nova catalana 1900-1939*. Vic: Eumo, 1992 (Textos pedagògics; 32), p. 209-219
371.44(467.1) ESC

“Resum de les converses tingudes amb la D. Rosa Sensat respecte al funcionament de les colònies escolars”. En: *Colonias escolares: conversaciones pedagógicas*. Barcelona: Tip. Lit. M. Sivit., 1918, p. 12-16
FH (Sen) SEN

“Verdadero concepto de los deberes sociales de la mujer y estudio sobre la educación que debiera dársele para cumplir con su misión de esposa y madre”. En: *Educación femenina*. Barcelona: Parera, 1916, p. 99-123
FH 371.24 EDU

L'obra de Rosa Sensat a l'Ajuntament de Barcelona

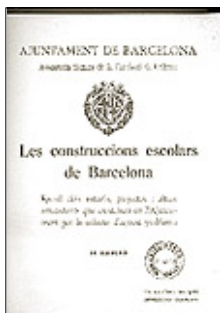
Actuación pedagógica de la Comisión de Colonias Escolares y Escuelas del Bosque. Barcelona: Ajuntament, 1914
FH 371.81 (467.1 Bar) ACT

Les construccions escolars de Barcelona. Barcelona: Ajuntament, 1922 (Publicaciones de la Comisión de Colonias Escolares y Escuelas de Bosque; 3)
FH 371.03 (467.1 Bar) CON

Ecoles a l'aire lliure del Parc de Montjuïc. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1921
FH 371.03(467.1Bar) ESC
[Possiblement és, si més no en bona part, obra de Rosa Sensat]

Instituciones escolares en plein air. Barcelona: Tip. Emporium, 1931
FH 371.03 (467.1 Bar) INS

Reglamento para el régimen de las Escuelas de Bosque. Barcelona: Ajuntament, 1914
FH 371.5: 371:81 (467.1) REG

Documents sobre Rosa Sensat i la seva obra

Llibres

GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep. *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola.* Barcelona: Rosa Sensat; Edicions 62, 1989 (Rosa Sensat; 35)
371.44 GON

Articles

CAIVANO, Fabricio. “La meitat del camí”. En: *El País. Quadern de cultura*, 27 de gener del 2000

CORTADA ANDREU, Esther. “Rosa Sensat i Vilà: devoció por la naturalesa”. En: *Cuadernos de Pedagogía*, nº 337 (julio/agosto 2004), p. 23-26

DARDER, Pere. “El segle de l’educació”. En: *L’Avenç*, núm 240 (octubre 1999), p. 8-14

ESCUR, Núria. “Marta Mata, la casa del mestre”. En: *Barcelona. Metròpolis mediterrània*, núm. 50 (gener/març 2000), p. 25-31

MORANTE VALERO, Francisco. “Renovació pedagògica i repressió franquista de postguerra: el cas de Rosa Sensat i Vilà”. En: *Temps d’educació*, núm. 13 (1er semestre 1995), p. 221-241

“**Rosa Sensat: l’escola de la vida**”. En: *Catalunya recerca*, núm. 12 (juny 2006), p. 28-29 [Consulta: 10 de gener de 2008]. Disponible a: <http://www10.gencat.net/dursi/generados/catala/recerca/recurs/doc/cat_recerce_tota.pdf>

“**Rosa Sensat i Vilà, 125 aniversari de su nacimiento**”. En: *Puericultura market*, nº 29 (octubre 1998), p. 34-38

SARAIVA LOBO, Miquelina. “Rosa Sensat: fazer da vida escola”. En: *Cuadernos de educação de infância*, n. 31 (1994), p. 4-6

Solsona Pairó, Núria. “Teoria i pràctica del pa de pessic”. En: *Escola catalana*, núm. 401 (juny 2003), p. 51-53

Capítols de llibres

Ainaud de Lasarte, Josep M. “Rosa Sensat, (1873-1961). En: *Mestres que han fet Catalunya.* Barcelona: Mediterrània, 2001 (Aula Maria Rúbies), p. 37-40
371.11(467.1) AIN

- BOFILL, Roser.** “Homenatge a Rosa Sensat”. En: *Els debats de l’Institut: cicle de conferències i taules rodones del 7 d’octubre al 9 de desembre de 1991*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 1992, p. 60-65
- CELA, Jaume.** “Actualitat de l’ideari pedagògic de Rosa Sensat”. En: *Els debats de l’Institut*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 1992, p. 66-70
- CORTADA ANDREU, Ester.** “Rosa Sensat: devoción por la naturaleza”. En: *Treinta retratos de maestras: de la segunda república hasta nuestros días*. Madrid: Cisspraxis, 2005, p. 31-36
371.11(46) TRE
- DELGADO, Buenaventura.** “Rosa Sensat i Vilà (1873-1961)”. En: *La Institución Libre de Enseñanza en Catalunya*. Barcelona: Ariel, 2000, p. 62-64
- FERRER, Angeleta.** “Pròleg a dues veus”. En: **GONZÀLEZ-AGÀPITO, Josep.** *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola*. Barcelona: Rosa Sensat: Edicions 62, 1989, p. 5-6
371.44 GON
- GALÍ, Alexandre.** “1913. Biblioteca del Consell d’Investigació Pedagògica, després del Consell de Pedagogia”. En: *Història de les Institucions i del Moviment Cultural a Catalunya: 1900-1936*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1979, (vol. II, 2), p. 13-17
II(2) 37(467.1) GAL
- GONZÀLEZ-AGÀPITO, Josep.** “Fer de la vida escola, l’actitud vital de Rosa Sensat”. En: *Els debats de l’Institut*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 1992, p. 71-74
- “Homenatge a Rosa Sensat”.** En: *Els debats de l’Institut: cicle de conferències i taules rodones (del 7 d’octubre al 9 de desembre 1991)*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 1992 (Dona i societat. Parlem-ne; 2), p. 60-83
301.412 DEB
- Llinàs, Conxa; Masó, Anna; Sánchez, Maria José.** “Rosa Sensat i Vilà (El Masnou, 1873-Barcelona, 1961)”. En: *Les dones i les filosofies: gènere i pensament occidental*. Barcelona: Diputació Barcelona, Xarxa de Municipis, 2002 (Col lecció D+i), p. 115-120
301.412:1 LLI
- MATA, Marta.** “Mestres”. En: *L’educació a Catalunya*. Barcelona: Lunwerg, 2005, p. 44-53
37(467.1) EDU
- MATA, Marta.** “Pròleg a dues veus”. En: **GONZÀLEZ-AGÀPITO, Josep.** *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola*. Barcelona: Rosa Sensat: Edicions 62, 1989, p. 6-9
371.44 GON

MATA, Marta. “Una reforma personal”. En: *Els debats de l’Institut*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 1992, p. 75-78

SEGURA SORIANO, Isabel. “Rosa Sensat, carrer de Sant Martí”. En: *Guia de dones de Barcelona: recorreguts històrics*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1995, p. 193-194
301.412 (467.1 Bar) SEG

SOLSONA PAIRÓ, Núria. “La divulgación científica dirigida a las mujeres: Rosa Sensat”. En: *Estudios de historia das ciencias e das técnicas. VII Congreso de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas, Pontevedra, 14-18 de setembro de 1999, tomo 1*, p. 591-597
[Exemplar fotocopiati]

SOLSONA PAIRÓ, Núria. “Rosa Sensat: del coneixement domèstic al coneixement científic”. En: *Recerca i innovació a l’aula de ciències de la naturalesa: Manresa, 4, 5 i 6 de febrer de 1999*. Manresa: EUPM, 1999, p. 561-567
57(06) SIM

TORT BARDOLET, Antoni. “Les mestres del segle”. En: *Catalanes del segle XX*. Barcelona: Eumo Editorial, 2006, p. 179-190
301.412(467.1) CAT

VENTALLÓ, Joaquin. “Rosa Sensat”. En: *Les escoles populars ahir i avui*. Barcelona: Nova Terra, 1970, p. 64-67
371.0 (46.71 Bar) VEN

Vídeos i DVD

La mestra, Rosa Sensat. El Masnou, 1873-Barcelona, 1961.
Masnou: Ajuntament, 1998. 1 vídeo (VHS). 25 min.
V.371.44 MES

[Reportatge de caire biogràfic fet amb motiu del 25è aniversari del naixement de Rosa Sensat i Vilà, on es dóna a conèixer la seva vida des del naixement al Masnou, la infantesa, l’educació que va rebre fins a la seva trajectòria estudiantil i professional com a mestra.]

Un segle per a les dones: Rosa Sensat. Barcelona: Morlanda Produccions, 2004. 1 disc òptic (DVD). 24 min.
DVD 37(08)(Sen) SEG

[Programa, d’una sèrie de 13 capítols, “Un segle per a les dones” emès al 2004 per Televisió Espanyola de Catalunya, dedicat a Rosa Sensat. En aquest capítol parlen de Rosa Sensat: Marta Mata, Mariona Ribalta, Jaume Carbonell, Rosa Securun, Maria Esquiús.]

Recursos electrònics

Dones pedagogues. Calendari 2001

<http://www.gencat.net/icdona/docs/calendari2001.pdf>

Rosa Sensat surt al mes d'octubre, on hi ha una breu biografia de la mestra.

Personatges catalans de renom internacional: Rosa Sensat i Vilà

http://www.xtec.es/~jcamps15/informatica/cursFPE/lluis_acedo/projacte/rosasensat.htm

Pàgina web realitzada per l'alumne Lluís Acedo de 4t d'ESO, en la qual inclou una breu biografia de Rosa Sensat.

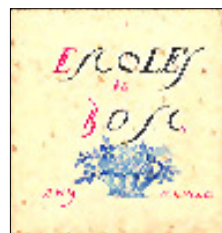
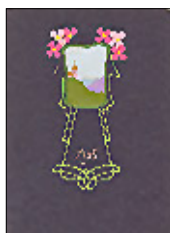
Arxiu personal de Rosa Sensat

A la biblioteca de l'Associació es troba l'arxiu personal donat per la filla de Rosa Sensat, Angeleta Ferrer i Sensat, l'any 1992.

En aquest arxiu es troben els diaris pedagògics manuscrits, fotografies, de Rosa Sensat i la seva activitat a les diferents escoles, quaderns dels alumnes de l'Escola del Bosc, correspondència, manuscrits originals dels llibres, així com documentació referent a la seva formació i a la seva tasca professional com a mestra.

Diaris de Rosa Sensat 1914-1928 [Recurs electrònic]. Barcelona: Rosa Sensat, 2007. 7 discos òptics (DVD)

Diaris digitalitzats de la mestra Rosa Sensat, que inclouen les vuit llibretes, d'aproximadament 4000 pàgines manuscrites, on es relaten fets, reflexions i pensaments anotats entre els anys 1914 i 1928 sobre la seva tasca diària a l'Escola de Bosc.

Associació de Mestres Rosa Sensat

Av. de les Drassanes, 3 • 08001 Barcelona

Tel.: 934 817 373 • Fax: 933 017 550

associacio@rosasensat.org

<http://www.rosasensat.org>